

üç esere atıflar içerir. Karâfi'nin *Şerhu Tenkihî'l-fuşûl*'üyle birlikte yayımlanan eserin (Tunus 1328, 1330, 1394/1910) başından nehiy bölümüne kadar olan kısmını Belkâsım b. Zâkir ez-Zebîdî yüksek lisans tezi (1425/2004, Mekke Ümmülkurâ Üniversitesi), "Ekallü'l-cem"den sonuna kadar olan kısmını da Gâzî b. Mürşîd el-Uteybî doktora tezi (1425/2004, Mekke Ümmülkurâ Üniversitesi) olarak neşre hazırlamıştır. 5. *el-Beyân ve't-tekmil fî şerhi Muhtaşari Halil*. Hulûlû'nun *Muhtaşaru Halil* üzerine yazdığı iki şerhten büyüğü olup altı ciltten meydana gelir. Müteahhir Mâlikîler nezdinde muteber fıkah kitaplarından olan eserde Hulûlû yine Halil b. İshak el-Cüнді'nin *et-Tavzîh*'i ile İbn Abdüsselâm, İbn Arafe gibi müteahhir Mâlikîler'in eserlerinden nakillerde bulunarak sağlam bir metin inşa etmeye çalışmıştır. Muhtelif kütüphanelerde yazma nüshaları bulunan kitabın (*et-Tavzîh*, neşredenin girişi, s. 184; M. İbrâhim Ali, s. 484-485) tahâret ve namaza dair ilk bölümleri, İbrâhim Miftâh es-Sagîr ve Ahmed İmrân el-Kümeýtî tarafından yüksek lisans tezi olarak neşre hazırlanmıştır (2006, el-Câmiatü'l-Esmeriyye, Zelîten / Libya). 6. *Şerhu Muhtaşari's-Şeyh Halil eş-şagîr*. İki ciltten oluşan eser büyük şerhten sonra kaleme alınmış ve Mısır Mâlikîleri arasında yaygınlık kazanmıştır (*et-Tavzîh*, neşredenin girişi, s. 185). 7. *el-Mesâ'ilü'l-muhtaşara min Kitâbi'l-Burzülü. Muhtaşaru nevâzili'l-Burzülü ve Muhtaşaru fetâva'l-Burzülü* adlarıyla da anılan bu eserinde Hulûlû hocası Burzülü'nin fetva mecmuasından seçtiği bazı meseleleri ihtisar etmiş, Burzülü'nin cevaplarını kısaca aktardıktan sonra kendi açıklamalarını ve bazan da eleştirilerini kaydetmiştir. Çeşitli kütüphanelerde yazma nüshaları olan eserin (Tunus Millî Ktp., nr. 184) talâk bölümüne kadar olan kısmını Ahmed el-Halîfî yayımlamıştır (Trablus 1991; Beyrut 2002). 8. *Şerhu 'âkîdeti'r-Risâle*. İbn Ebû Zeyd el-Kayrevânî'ye ait eserin başında yer alan akaid bölümünün şerhi olup günümüze ulaşmış ulaşmadığı bilinmemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hulûlû, *el-Mesâ'ilü'l-muhtaşara min kitâbi'l-Burzülü* (nşr. Ahmed Muhammed el-Huleyfi), Trablus 1401/1991, neşredenin girişi, s. 19-50; a.mlf., *ez-Ziyâ'ü'l-lâmîf şerhu Cem'î'l-cevâmi'* (nşr. Abdülkerîm en-Nemle), Riyad 1420/1999, neşredenin girişi, I, 35-54; a.mlf., *et-Tavzîh şerhu't-Tenkih* (haz. Belkâsım b. Zâkir ez-Zebîdî, yüksek lisans tezi, 1425/2004), Câmiatü Ümmi'l-kurâ, neşredenin girişi, s. 6-218; Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmîf*, II, 260-261; Bedreddin

el-Karâfi, *Tevşîhu'd-Dibâc* (nşr. Ali Ömer), Kahire 1425/2004, s. 29-30; Ahmed Bâbâ et-Tinbüktî, *Neylû'l-ibtihâc* (nşr. Abdülhamîd Abdullah el-Herâme), Trablus 1989, s. 127-128; a.mlf., *Kifâyetü'l-muhtâc li-ma'rifeti men leyse fî'd-Dibâc* (nşr. Muhammed Mutî'), Rabat 1421/2000, I, 123-124; *Keşfü'z-zunûn*, I, 499, 596; *el-Hulelû's-sündüsiyye*, I, 628-629; Muhammed b. Sâlih el-Kinânî, *Zeylû Me'âlimi'l-imân: Tekmilü's-sulehâ' ve'l-a'yân li-Me'âlimi'l-imân fi evliya'i'l-Kayrevân* (nşr. Abdülmeccid Hayâlî), Beyrut 1426/2005, V, 21-23; Ahmed Bek en-Nâib el-Ensârî et-Trablusî, *el-Menhelü'l-azb fi târihi Trâblusgarb*, Trablusgarb, ts. (Mektebetü'l-Fercânî), s. 175-177; Mahlûf, *Şeceretü'n-nûr*, I, 259; Mahfûz, *Terâcimü'l-mü'ellifîn*, II, 165-167; Zirikî, *A'lâm* (Fethullah), I, 147; Abdüvehhâb b. Mansûr, *A'lâmü'l-Mağribi'l-Arabî*, Rabat 1410/1990, V, 68-69; Nâsirüddin M. Şerîf, *el-Cevâhirü'l-iklîliyye fi a'yâni'ulemâ'i Libyâ mine'l-Mâlikiyye*, Amman 1420/1999, s. 125-127; M. İbrâhim Ali, *İşlâhu'l-mezheb 'inde'l-Mâlikiyye*, Dübey 1421/2000, s. 484-485; İbrâhim Harekât, *Medhal ilâ târihi'l-ülüm bi'l-Mağribi'l-müslim*, Dârülbeyzâ 1421/2000, II, 274-277; Muhammed Büzügaybe, "Hulûlû", *Mv.AU*, VII, 153-157.

NAİL OKUYUCU

HULV, Abdülfettâh Muhammed

(عبد الفتاح محمد الحلو)

Abdülfettâh b. Muhammed
el-Hulv el-Mısırî
(1937-1994)

Araştırmacı, yazar, edip ve nâşir.

4 Eylül 1937 tarihinde Kahire'nin kuzeyindeki Menüfiye vilâyetine bağlı Meşîref (el-Bâcûr) köyünde doğdu, Kahire'de yetişti. Kur'an'ı ezberledi. Ma'hedü'l-Kâhireti'd-dîni ve el-Meâhidü'l-Ezheriyye'de okuduktan sonra Câmiatü'l-Kâhire külliyyetü dâri'l-ülüm'a girdi ve buradan 1961'de mezun oldu. Bu fakültede *Ebü Mansûr es-Se'âlibi ve âşâruhü'l-edebîyye* başlıklı çalışmasıyla yüksek lisansını (1968) ve *eş-Şerîf er-Rađî: Hayâtühû ve dirâsetü şî'rîhi* adlı teziyle doktorasını (1974) tamamladı. Üniversite diplomasını almadan önce Suudi Arabistan'ın doğusundaki Ahsâ vilâyetinde bulunan Câmiatü'l-İmâm Muhammed b. Suüd el-İslâmiyye'ye bağlı el-Ma'hedü'l-ilmî'de bir süre öğretmenlik yaptı. 1962-1965 yıllarında Kahire Amerikan Üniversitesi'nde öğretim görevlisi ve araştırmacı olarak bulundu. 1965-1979 yılları arasında Câmiatü'd-düveli'l-Arabiyye'deki Ma'hedü'l-mahtûtâtî'l-Arabiyye'de çalıştı. Enstitü tarafından Arapça yazmalarla ilgili olarak İspanya, Sovyetler Birliği, Yemen ve Suudi Arabistan'a gönderilen heyetlere katıldı. Kahire Arap Dil Kurumu'na üye seçildi ve özellikle sözlüklerle ilgili komisyonunda görev yaptı.

1972-1975 yıllarında ve 1978'de Riyad'daki Câmiatü'l-İmâm Muhammed b. Suüd el-İslâmiyye'nin Arap Dili Fakültesi'nde misafir öğretim üyesi, ardından aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Fakültesi ile Kütüphanecilik Bölümü'nde profesör unvanıyla çalıştı. 1979-1985 yıllarında üniversitenin yazmalar bölümüne, Araştırma Merkezi İlim Konseyi'ne üye ve müfettiş olarak tayin edildi. Yine Riyad'daki Kral Faysal İslâm Araştırma ve İncelemeleri Merkezi'nde misafir profesör sıfatıyla bulundu. 1985'ten itibaren Kahire'de özel bir kuruluş olan Merkezü'l-buhûş ve'd-dirâseti'l-ilmîyye'de idarecilik yaptı. Zaman zaman Kahire Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü'ndeki belgeleri incelemek için görevlendirildi.

1986'da Kahire'de Dârü Hecer adlı basın yayını ve dağıtım şirketini kurup yönetti. Yayınevine bu adı vermesi, yeni adı Ahsâ olan Suudi Arabistan'ın doğusundaki tarihî antik şehir Hecer adını muhafaza etme amacı taşır. Nitekim Hacer'da öğretim hayatına ilk başladığı el-Ma'hedü'l-ilmî'deki öğrencilerinin de yardımıyla hazırladığı ve bu şehre mensup şairlerin hayatını anlattığı eserine de *Şu'arâ'ü Hecer* adını vermiş, İbnü'l-Mukarrîb el-Uyûnî el-Ahsâî'nin divanını bölgenin kültürüne hizmet etmek için tahkik edip neşretmiştir. Aynı yayınevinde çok sayıda ilmi eser yayımladı. Bosna-Hersek'teki müslümanlara yönelik Sırp saldırıları başladığında Hancî el-Bosnevî'nin (Mehmet Hancîç) *el-Cevherü'l-esnâ fi terâcimi 'ulemâ'i ve şu'arâ'i Bosna* adlı çalışmasını neşretti. Bununla, müslümanların Bosna'da şanlı bir tarihinin bulunduğunu ve bölgede İslâm âleminin değerli âlim ve şairlerinin yetişmiş olduğunu anlatmak istedi. Yazmaların tahkik ve neşirleriyle ünlü Mahmûd Muhammed Şâkir'den etkilenip yaptığı tahkik ve neşir çalışmalarının yanında çeşitli eserler, makaleler, konferanslar, münazaralar, kongre / sempozyum tebliğleri, tadrîs faaliyeti onun bilimsel etkinlik alanını dolduran çalışmalarıdır. Abdülfettâh Muhammed el-Hulv, nakil yapılan böbreklerinin iflâs etmesi ve geçirdiği trafik kazası yüzünden 16 Nisan 1994'te Kahire'de öldü. Hoş tabiatlı, güler yüzlü ve idealist bir kişiliğe sahip olduğu belirtilir.

Eserleri. Telif: *Nürü'l-hayât* (Kahire 1955, tek romanıdır); *Şu'arâ'ü Hecer mine'l-karnî's-şânî 'aşer ile'l-karnî-râbi' 'aşer* (Kahire 1959; Riyad 1980); *Min A'lâmî't-türâşi'l-İslâmî* (Riyad 1981; Kahire 1992); *Üsâme b. Zeyd* (Riyad 1405); *Taқыyyüddin et-Temîmî:*

Sîretühû (Kahire 1985, 1990); *eş-Şerîf er-Rađî: Hayâtühû ve dirâsetüh* (Kahire 1986); *Fihristü'l-mahtûât: el-Edebe ve'l-belâğa ve'n-nağd* (Riyad 1986).

Neşir: Ebû Mansûr es-Seâlibî, *et-Temgil ve'l-muhtâra* (Kahire 1961; Tunus 1983); *Dîvânü İbnî'l-Muqarrîb* (Kahire 1963); *Tâceddin es-Sübki, Tabaqâtü's-Şâfiyyeti'l-kubrâ* (Kahire 1383-1396/1964-1976, 1413/1992, Mahmûd Muhammed et-Tanâhî ile birlikte); *Şehâbeddin el-Hafâcî, Reyhânetü'l-elîbâbâ ve zehretü'l-hayâtî'd-dünyâ* (Kahire 1387/1967); **Ali b. Hasan el-Bâharzî, Dümyetü'l-kaşr** (Kahire 1968-1971); **Muhibbî, Nefhatü'r-reyhâne** (Kahire 1967-1969), *Zeylû Nefhati'r-Reyhâne* (Kahire 1971); **Takiyyüddin et-Temîmî, eṭ-Ṭabaqâtü's-seniyye fî terâcimi'l-Hanefiyye** (Kahire 1390/1970; I-IV, Riyad 1403-1410/1983-1989); *Dîvânü's-Şerîf er-Rađî* (Bağdat 1977; Kahire 1992); **Muhyiddin Abdülkâdir el-Kureşî, el-Cevâhirü'l-muḍiyye fî ṭabaqâti'l-Hanefiyye** (I-III, Kahire 1978-1979; I-V, Kahire-Riyad 1978-1988; Kahire 1993); **Yûsuf el-Makdisî es-Sülemî, 'İkdü'd-dürrer fî aḥbâri'l-Muntazar** (Kahire 1979); **Abdülkerîm es-Sem'ânî, el-Ensâb** (X. cilt, Haydarâbâd 1962; tıpkıbasımı, Beyrut 1401/1981); **Mufaddal b. Muhammed et-Tenûhî, Târîhu'l-'ulemâ'i'n-naḥviyyîn mine'l-Başriyyîn ve'l-Kûfiyyîn ve ğayrihim** (Riyad 1401; Kahire 1992); **Zebîdî, Tâcü'l-'arûs** (III. cilt, Küveyt 1986; XX. cilt, Küveyt 1999); **İbn Kudâme, el-Muğnî** (I-XV, Kahire 1986-1991, Abdullah b. Abdülmühsin et-Türkî ile birlikte); **İbn Rüşd, el-Beyân ve't-taḥşîl** (Beyrut 1992); **Muhammed b. Muhammed el-Bosnevî el-Hancî (Mehmet Hancı), el-Cevherü'l-esnâ fî terâcimi 'ulemâ'i ve şu'arâ'i Bosna** (Kahire 1413/1992). Bunların dışında İbn Ebû Zeyd el-Kayrevânî'ye ait *en-Nevâdir ve'z-ziyâdât*, Kefevî'ye ait *Ketâ'ibü a'lâmî'l-aḥyâr*, İbnü's-Şa'âr el-Mevsilî'ye ait *Ḳalâ'idü'l-cümân fî ferâ'idü şu'arâ'i hâze'z-zamân*, İbn Ma'sûm'a ait *Sülâfetü'l-'aşr* adlı eserleri tahkik etmiş veya tahkikine katılmıştır. Ayrıca Miklos Muranyi'nin *Materialien zur mälikitischen Rechtsliteratur* adlı eserinin *Dirâsât fî Meşâdirü'l-Fıkhî'l-Mâlikî* adıyla yapılan çevirisini, kaynaklarını gözden geçirerek yayınlamıştır (Beyrut 1988). Muhammed Hulv *el-Mevrid, 'Âlemü'l-kütüb* gibi dergilerde "İbn Kesîr, el-İctihâd fî talebi'l-cihâd" (*'Âlemü'l-kütüb*, Riyad 1401/1981, s. 99-102), "Şif-rü's-Şe'âlibî", "el-Mahtûâtü'l-'Arabiyye

fî Mektebeti Kõngre", "Nehcü'l-Belâğa beyne'l-İmâm 'Alî b. Ebî Ṭâlib ve's-Şerîf er-Rađî", "Ru'ûsü'l-eşhâs fî'l-esmâ'i'l-kağîme" gibi makaleler de yazmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

M. Hayr Ramazan Yûsuf, *Tekmiletü Mu'cemi'l-mü'ellifin*, Beyrut 1418/1997, s. 309-311; a.mlf., *Tetimmetü'l-A'lâm*, Beyrut 1418/1998, s. 306-307; Nizâr Abâza – M. Riyâz el-Mâlih, *İmâmü'l-A'lâm*, Beyrut 1999, s. 162; Ahmed el-Alâvine, *et-Tezyil ve'l-istidrâk 'alâ Mu'cemi'l-mü'ellifin*, Cidde 1423/2002, s. 179-180; Yûsuf el-Mar'aşlı, *'İkdü'l-cevher fî 'ulemâ'i'r-rub'i'l-evvel mine'l-karni'l-hâmis 'aşer*, Beyrut 1427/2006, II, 1952-1954; "Tercemetü 'Abdülfettâh Muhammed el-Hulv", *Mecelletü'l-buḥûşî'l-İslâmiyye*, sy. 1, Riyad 1395, s. 240; Muhammed b. Abdurrahman er-Rebî, "ed-Duktür 'Abdülfettâh Muhammed el-Hulv", *'Âlemü'l-kütüb*, XV/4, Riyad 1415/1994, s. 358-361; "Tercemetü'l-muḥakkık Duktür 'Abdülfettâh Muhammed el-Hulv", *Ceridetü'l-üsbü'l-edebe*, sy. 670, Dimaşk 31.07.1999; Fethullah Abdullah Süleyman, "el-Hulv, 'Abdülfettâh Muhammed", *Mv.AU*, VII, 147-150.

HÜSEYİN ELMALI

HUREWITZ, Jacob Coleman
(1914-2008)

Amerikalı Ortadoğu tarihçisi.

11 Kasım 1914'te Amerika Connecticut eyaleti Hartford'da doğdu. Babası yahudi bir din adamıydı. Lisans öğrenimini Hartford Trinity College'da tamamladıktan sonra yüksek lisans ve doktorasını Columbia Üniversitesi'nde yaptı. Akademik çalışmalarının yanı sıra bürokratik ve diplomatik birimlerde de çalıştı. II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı'nın en önemli Ortadoğu uzmanı olarak sıvırdı. Doktora eğitimi sırasında askerlik görevi olarak Amerika Birleşik Devletleri ordusunda istihbarat uzmanı ve stratejik servis ve muhabere sınıfında bulundu. Savaşın ardından Dışişleri Bakanlığı'nda siyasal analist olarak çalıştı. 1946-1950 arasında Birleşmiş Milletler Sekreteryası ve Amerika Birleşik Devletleri Başkanlık Ofisi'nde Filistin ve Ortadoğu uzmanıydı. Ayrıca Amerika Birleşik Devletleri Savunma Bakanlığı ve Rand Cooperation'da görev yaptı. 1950'de Columbia Üniversitesi'nde öğretim üyeliğine başladı.

Hurewitz yüksek lisans eğitimi sırasında Ortadoğu çalışmalarına yöneldi. 1937-1941 yıllarında Filistin'de araştırmalarda bulundu. Böylece kendi ifadesiyle "henüz var olmayan" bir çalışma alanını bir bakıma kurmuş oldu. Doktora çalışmasında Osmanlı yönetimindeki Filistin'de Amerikalıların etkisi konusunu ele aldı. Doktora tezi Columbia Üniversitesi tarafından

Jacob
Coleman
Hurewitz

1950'de "Struggle for Palestine" adıyla yayımlandı. Bu çalışmada İsrail'in bir millet olarak Filistin'de ortaya çıkışı anlatılmaktadır. Ardından XVI. yüzyıldan II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar olan süreçte Ortadoğu tarihiyle ilgili belgeleri toplayıp yayımlamaya başladı. Özellikle gizli antlaşma metinleri, devletler arasındaki resmî olmayan belgeleri, monografileri ve yasama kararlarını bir araya getirdi, bunları ayrıntılı açıklamalarla neşretti. Osmanlı döneminden başlayarak topladığı belgelerin önemli bir kısmı İngiliz sömürgeciliği sırasında İngiliz hükümetinin Filistin'le ilgili belgelerini, Amerika ve İngiltere'nin Ortadoğu ülkeleriyle yaptığı antlaşmaları içermektedir. Diğer önemli bir eseri de Council on Foreign Relations tarafından finanse edilen *Middle East Politics: The Military Dimension* adlı çalışmasıdır. Bu eserde Hurewitz, Ortadoğu ülkelerindeki askerî yapının modernleştirici mi yoksa hilekâr bir politika mı güttüğünü incelemektedir. 16 Mayıs 2008'de New York'ta ölen Hurewitz İngilizce, İbrânce ve Osmanlı Türkçesi biliyordu.

Başlıca eserleri şunlardır: *The Struggle for Palestine* (Norton 1950; Schocken 1976), *Middle East Dilemmas* (Harper 1953; Russell 1973), *Diplomacy in the Near and Middle East I: A Documentary Record 1535-1914* (Princeton 1956), *II: A Documentary Record 1914-1956* (London 1956; New York 1958), *Undergraduate Instruction on the Middle East in American Colleges and Universities* (American Association of Middle East Studies, New York 1962), *Middle East Politics: The Military Dimension* (Praeger 1969), *The Middle East and North Africa in World Politics* (Volume I: European Expansion, 1535-1914, New Haven 1975, Volume II: British-French Hegemony, 1914-1945, New Haven 1979), *Oil, the Arab-Israeli Dispute and the Industrial World: Horizons of Crisis*